

Kunnskapsdepartementet

Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:
15/818 - 3 / IINI

Dato:
15.10.2015

Høringssvar - NOU 2015: 8 - Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser

Språkrådet viser til invitasjon til høringskonferanse og høringsbrev fra Kunnskapsdepartementet datert 29. juni 2015. Et offentlig utvalg leda av professor Sten Ludvigsen leverte si hovedutredning NOU 2015: 8 – *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser* i juni 2015. Ludvigsen-utvalgets mandat har vært å utrede hva elever har behov for å lære i et framtidsperspektiv på 20–30 år og vurdere faga i grunnopplæringa opp mot de kompetansekrava elever i skolen vil møte i framtida. Spørsmålet som stilles i forlengelsen av dette, er hvilke endringer som må gjennomføres i skolen for at elevene skal tilegne seg de kompetansene både de og samfunnet trenger. Ludvigsen-utvalgets utredning åpner dermed for omfattende endringer av store deler av opplæringa og faginndelinga i norsk skole. Departementet har bedt om vurderinger av forslaga i hovedutredninga, og ber om at tilbakemeldingene grupperes i tråd med utvalgets anbefalinger i følgende fire områder:

- Kompetanser i framtidens skole
- Fagfornyelse og læreplanmodell
- Undervisning og vurdering
- Implementering

Departementet åpner også for andre innspill som går utover de fire områda som er nevnt ovafor.

Språkrådet har ansvar for å følge opp den språkpolitikken Stortinget har slutta seg til, og i dette høringssvaret kommenterer vi hovedsakelig de forslaga i hovedutredninga som kan få framtidige konsekvenser for norsk språk og andre språk vi har særlig ansvar for. Der det er relevant, kommer vi også til å trekke inn problemstillinger som er skissert i delutredninga *Elevenes læring i fremtidens skole: Et kunnskapsgrunnlag* fra høsten 2014, som danner grunnlag for den hovedutredninga som nå er sendt på høring. Hovedpoenga våre er disse:

- Språkrådet er i hovedsak positive til reformuleringa av de grunnleggende ferdighetene. Flere av disse ferdighetene er og har vært sentrale i norskfaget i grunnopplæringa, dette gjelder

spesielt å kunne uttrykke seg skriftlig og muntlig og å kunne lese. Når ferdigheter og kompetanser nå skal ses mer i sammenheng, er det viktig at det blir gjort tydelig hvilke skolefag som har hovedansvaret for at elevene tilegner seg disse grunnleggende ferdighetene, som er avgjørende for all annen kompetanseutvikling.

- Det er viktig at språk i ulike typer læremiddel ses i sammenheng med det arbeidet som nå foregår med opplæringsloven og arbeidet med ei ny stortingsmelding om IKT-politikk. Språket i de digitale læringsressursene er viktig for elevenes digitale ferdigheter og muligheter for å utvikle sin digitale kompetanse. Språket i digitale læringsressurser har også betydning for om elevenes språklige rettigheter blir ivarettatt i skole og samfunn.
- Språkrådet er i utgangspunktet positive til at det legges opp til mer samhandling mellom ulike språkfag i framtida, men vi savner en diskusjon av hvilken status og rolle norsk språk (bokmål og nynorsk) skal ha i skolen i forhold til andre språk elevene lærer.
- Det språkpolitiske perspektivet er ikke gjort eksplisitt i utredningene, og Språkrådet mener det er spesielt viktig at dette perspektivet trekkes inn og problematiseres i forbindelse med at det legges opp til mer samhandling mellom ulike språkfag i framtida.
- Språkrådet er et sentralt fagorgan når det gjelder de overordna språkpolitiske prinsippa som skal ligge til grunn for språkopplæringa i skolen. Vi ønsker å bidra med råd, synspunkter og språkpolitisk forankring i det videre implementeringsarbeidet.

1 Kompetanser i framtidens skole

I Ludvigsen-utvalgets delutredning er det lagt vekt på stofftrengselen i skolen, og utvalget understreker at elevenes kompetanseoppnåelse forutsetter dybdelæring. Derfor anbefaler utvalget at innholdet i skolefaga slik de ser ut i dag, må fornyes og videreutvikles. Ei slik videreutvikling innebærer blant annet at skolefaga også strammes inn ved at enkelte temaer og kompetanser tas ut for å legge til rette for dybdelæring. Videre anbefaler utvalget at dagens grunnleggende ferdigheter reformuleres, inkluderes og integreres i andre fag, enten som fagovergrepene kompetanser eller som fagspesifikt innhold. I tillegg anbefaler utvalget at fire kompetanseområder bør prioriteres i framtidens skole: 1) fagspesifikk kompetanse, 2) å kunne lære, 3) å kunne kommunisere, samhandle og delta og 4) å kunne utforske og skape.

Språkrådet er i hovedsak positive til reformuleringa av de grunnleggende ferdighetene. Flere av disse ferdighetene er og har vært særlig sentrale i norskfaget i grunnopplæringa, dette gjelder spesielt å kunne uttrykke seg skriftlig og muntlig og å kunne lese. Når ferdigheter og kompetanser nå skal ses mer i sammenheng, er det likevel viktig at det blir gjort tydelig hvilke skolefag som har hovedansvaret for at elevene tilegner seg disse grunnleggende kompetansene og som gjør elevene i stand til å ta dem i bruk på tvers av fag og kompetanseområder.

Digital kompetanse

Å kunne uttrykke seg skriftlig og å kunne lese er ei forutsetning for å kunne bruke digitale verktøy. Manglende språklig kompetanse eller manglende leseferdigheter kan også være én av årsakene til at enkelte elever ligger under ei kritisk grense for digitale ferdigheter.¹ Gode leseferdigheter i norsk er ei forutsetning for at elevene skal kunne anvende digitale verktøy og tilegne seg kunnskap og

¹ Jf. kapittel 4.2.3 i delutredninga om digital kompetanse.

kompetanse fra de digitale ressursene de har til rådighet. At språket i brukergrensesnittet i programvaren er godt og klart norsk, er nødvendig for elevenes forståelse. Godt språk i innholdet er dessuten grunnleggende for at eleven kan tilegne seg innholdet og lære noe av det. For Språkrådet er det viktig å påpeke at i en digitalisert skolehverdag må alle programmer og alt innhold være tilgjengelig på det språket eleven har opplæringa si på. Det bør ikke være ei problemstilling om et program er til administrativ bruk eller en del av de sentrale læremidlene så lenge elevene bruker det regelmessig i undervisningssammenheng og i det daglige skolearbeidet. Derfor er det også avgjørende at språk i ulike typer læremiddel ses i sammenheng med det arbeidet som nå foregår med opplæringsloven og arbeidet med ei ny stortingsmelding om IKT-politikk. Dette har betydning for om elevenes språklige rettigheter blir ivaretatt i skole og samfunn. Prinsippet om likestilling mellom bokmål og nynorsk er presisert i opplæringsloven og forskriftene til denne loven der det står at hensikten er å «sikre dei språklege rettane som eleven har» (17-1). Parallellitetskravet bør i tillegg gjelde språket i digitale læringsressurser. Alle digitale ressurser, program og verktøy som eleven gjentatte ganger møter i opplæringa, bør være tilgjengelig på det språket eleven har opplæring i. Dette prinsippet bør så langt mulig også gjelde digitale læringsressurser for undervisningsspråka samisk, kvensk og norsk tegnspråk, som er språk Norge har spesielt ansvar for å følge opp.

Kompetanse i å kommunisere, samhandle og delta

Det blir understreka flere steder i hovedutredninga at språkkompetanse spesielt må ses i sammenheng med kompetanseområdet som dreier seg om kommunikasjon, samhandling og deltakelse. Det å få og gi tilbakemeldinger på tekster og å produsere tekster i samarbeid med andre vil være en viktig kompetanse både i skolen og i arbeidslivet i framtida. Språkrådet har mye erfaring med å gi råd og veiledning i prosesser der tekster blir utarbeida i samarbeid mellom flere aktører. I denne sammenheng vil vi særlig løfte fram den norske tospråkssituasjonen med bokmål og nynorsk, og det språklige mangfoldet som preger og har prega det norske samfunnet de siste 150 åra. For at den språkpolitiske målsettinga om reell likestilling mellom målformene skal nås, er det spesielt viktig å sikre skriftlig kompetanse i begge målformer også i framtida. Og fordi kompetanse i å samhandle om ulike typer tekster er nødvendig i framtida, vil det også være nødvendig å sørge for god kompetanse i både nynorsk og bokmål i befolkninga. Språklig og kulturelt mangfold er nevnt flere ganger i utredningene, der verdien og nytten av det å være flerspråklig framheves både på individ- og samfunnsnivå. At den norske tospråkssituasjonen med to likestilte norske skriftspråk ikke er nevnt i utredningene, er derfor påfallende, og desto viktigere er det at dette perspektivet trekkes inn i det videre arbeidet.

2 Fagfornyelse og læreplanmodell

Utvalget anbefaler at fag som organiserende prinsipp blir videreført i skolen. Fagfornyelse er nødvendig for å sikre en bedre sammenheng i læreplanverket, og fagfornyelsen bør starte innafor fagområda heller enn innafor enkeltfag. Utvalget peker på fire fagområder: 1) matematikk, naturfag og teknologi, 2) språk, 3) samfunnsfag og etikkfag og 4) praktiske og estetiske fag.

Språk som fagområde

Ludvigsen-utvalget legger til grunn at elevenes kompetanseutvikling skal skje innafor sentrale fagområder, og innafor kompetanseområdet *fagspesifikk kompetanse* er språk et av flere fagområder

som skal videreutvikles og styrkes i framtidas skole. Språkrådet er i utgangspunktet positive til at det legges opp til mer samhandling mellom ulike språkfag i framtida, men vi savner en diskusjon av hvilken status og rolle norsk språk (bokmål og nynorsk) skal ha i skolen i forhold til andre språk elevene lærer.

Retten til språk er nedfelt som et overordna språkpolitisk mål som det skal tas hensyn til ved utforming og gjennomføring av all offentlig politikk. Å ha rett til språk handler ikke kun om norsk språk, det handler om å få utvikle og bruke sitt eget morsmål eller førstespråk, inkludert tegnspråk, sitt eget urfolksspråk eller nasjonale minoritetsspråk. Språket er en viktig del av et individs identitet og kulturelle uttrykk, og et barns førstespråk er også grunnleggende for all seinere språklæring.

I språkopplæringa i skolen omfatter retten til språk også muligheten til å lære fremmedspråk. Når utvalget tar til orde for mer samhandling språkfaga imellom, dreier det seg blant annet om at begrepsapparat og terminologi blir felles for språkopplæringa i eksempelvis norsk, engelsk og ulike fremmedspråk. Dette kan ifølge utvalget bidra til dybdelæring av det språkfaga har felles. Dette vil både norskopplæringa og den øvrige språkopplæringa dra nytte av. Samtidig kan det være verdt å minne om at norsk språk, i sine skriftlige og muntlige varianter, er førstespråket og morsmålet til de aller fleste elever i skolen. I hovedutredninga fra juni 2015 står det lite om norsk språks status og rolle i forhold til andre språk elevene skal lære i framtidas skole.

Bredde- versus dybdelæring i norskfaget og språkopplæringa

I delutredninga *Elevenes læring i fremtidens skole: Et kunnskapsgrunnlag* er det lagt mye vekt på stofftrengselen i skolen, og utvalget understreker at elevenes kompetanseoppnåelse forutsetter dybdelæring. Dette vil nødvendigvis føre til at innholdet i skolefaga slik de ser ut i dag, må strammes inn. Flere har problematisert at mye er tatt inn i norskfaget uten at noe er valgt bort.

I Ludvigsen-utvalgets delutredning blir det framheva at faget er omfattende, og at norskfaget i tillegg er prega av de to sidestilte målformene:

Norskfaget har et omfattende formål og har mange timer i skolen, og favner av den grunn bredt. Prinsippet om at begge målformer skal brukes i arbeidet for å nå kompetansemålene, bidrar også til at bredde ser ut til å prioriteres foran dybde.

Opplæring i hovedmål og sidemål blir altså nevnt av utvalget som en sentral årsak til at norskfaget er prega av stofftrengsel. Problematiseringa av hovedmålets og sidemålets plass i opplæringa følges ikke ytterligere opp i hovedutredninga, men dette kan tyde på at sidemålet, eller opplæringa i begge målformer, kan komme til å svekkes i de endringsprosessene som nå er på trappene. Dersom opplæringa i begge målformer reduseres, vil dette ramme nynorsken mest. Å svekke sidemålet eller nynorsken er heller ikke i tråd med den språkpolitikken Stortinget har slutta seg til. De to språkmeldingene, St.meld. nr. 23 *Språk bygger broer* og St.meld. nr. 35 *Mål og mening*, slår dessuten fast at nynorsk er under press og skal vernes for at de to skriftspråka skal være reelt likestilte. Gjeldende språkpolitikk er at sidemålsundervisninga må utvikles og utbedres, ikke reduseres, og det blir understreka at det er særlig viktig å sikre grunnlaget for ei god utvikling for nynorsken.

Signalene for norskfaget slik de samla sett framstår i de to utredningene, gir grunn til bekymring i et språkpolitisk perspektiv. Norskfaget er ikke kun et språk- og kommunikasjonsfag. Alle språk og all språkinnlæring har også kulturelle dimensjoner. Utvalget foreslår eksplisitt at deler av kultur- og litteraturdelen i språkfaga samla sett bør gjøres mindre. Språkrådet mener litteratur- og kulturdelen i norskfaget er viktig, og det er ikke opplagt at det vil føre til mer dybdelæring i norsk språk at denne delen av norskfaget marginaliseres. Omfattende endringer i norskfagets innhold vil uansett kreve solid kunnskapsbasert forankring.

3 Undervisning og vurdering

Utvalget anbefaler at det blir lagt en plan for kompetanseutvikling på bakgrunn av de fire kompetanseområda og de fornya læreplanene. Det blir også anbefalt at standpunktvurderingene blir videreutvikla i samsvar med innholdet i faga, og at et ekspertutvalg ser nærmere på eksamensordninga.

Kvaliteten på undervisninga i skolen og vurderings- og eksamensordninger knytta til kompetansemåla i de enkelte faga er avgjørende for hva elevene i skolen lærer og hva det er forventat at elevene skal kunne etter endt grunnskole og vidaregående opplæring. Språkrådet har ved flere tidlige anledninger og overfor ulike aktører, påpekt hvor viktig vurderings- og eksamensordninger i språkopplæringa er for å nå språkpolitiske målsettinger.² Dette gjelder særlig de språka som er omfatta av den vedtatte språkpolitikken og som Språkrådet har et særlig ansvar for å følge opp; norsk, samisk, kvensk og norsk tegnspråk. Vi understreker derfor at det er særlig viktig at språkpolitiske perspektiver og problemstillinger blir presentert, diskutert og konsekvensutreda når et ekspertutvalg skal se nærmere på eksamensordninga i de ulike fagområda.

4 Implementering

Utvalget anbefaler at det blir utvikla en overordna strategi for hvordan det nye innholdet i skolen skal innføres, og at det blir gjort tydelig hva som er forventat av ulike aktører på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. I tillegg blir det anbefalt en framdriftsplan som viser faser og virkemidler i implementeringsarbeidet. Utvalget legger opp til en implementeringsprosess i fire faser:

1. Initieringsfase, der forankring og dialog om viktige prinsipper i fornyingsarbeidet er sentralt.
2. Implementering av endringer, der det er rom for innovasjon og justering i dialog med relevante aktører.
3. Justeringer på bakgrunn av evaluering, nytt kunnskapsgrunnlag og virkemidler knytta til kompetanseutvikling og støttestrukturer.
4. Fornya læreplaner som mål og grunnlag for undervisningspraksis.

Språkrådet ser positivt på at implementeringsarbeidet utvalget foreslår, forutsetter kontakt med flere aktører. Det er særlig viktig at alle relevante aktører trekkes inn i arbeidet med den vidare

² Høyringsfråsegn om føreslåtte endringar i læreplanar i fleire fag:

<http://www.sprakradet.no/upload/Skule/H%c3%b8yringsfra%cc%8asegn_050313.pdf> [1.10.2015] og Språkpolitiske føringar for norskfaget:

<<http://www.sprakradet.no/upload/Aktuelt/Spr%c3%a5kpolitiske%20f%c3%b8ringar%20for%20norskfaget.pdf>> [1.10.2015].

implementeringa, og dette bør også omfatte aktører som ikke har vært invitert inn i Ludvigsen-utvalgets arbeid til nå. For Språkrådet er det spesielt viktig at språkpolitiske perspektiver og problemstillinger trekkes inn i alle delene i det videre implementeringsarbeidet, og særlig viktig er det at dette skjer allerede i initieringsfasen – siden viktige og avgjørende prinsipper i fornyingsarbeidet er sentralt i denne fasen. Språkrådet er en aktør som både bør og gjerne vil delta i dette arbeidet.

5 Andre innspill – overordna om gjeldende språkpolitikk

Som statens fagorgan i språkspørsmål har Språkrådet ansvar for å følge opp den språkpolitikken Stortinget har slutta seg til, og som er skissert i flere stortingsmeldinger de siste tiåra, jf. St.meld. nr. 48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*, St.meld nr. 23 (2007–2008) *Språk bygger broer* og St.meld nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening*.

Et språkpolitisk skole- og opplæringsperspektiv er avgjørende for å sikre norsk språk i framtida
Hovedmålet for språkpolitikken er så sikre bruken av et velfungerende norsk språk, både bokmål og nynorsk, på alle samfunnsområder. Staten skal derfor føre en aktiv politikk for å vedlikeholde både bokmål og nynorsk som bruksspråk innafor alle sektorer.³

Det er Språkrådets overordna mål å sikre det norske språkets posisjon som et fullverdig, samfunnsbærende språk i Norge. Denne målsettinga er det brei politisk enighet om. Det kan virke sjølsagt at norsk språk også er et språk for framtida. Når det språkpolitiske perspektivet ikke er eksplisitt uttrykt verken i Ludvigsen-utvalgets hovedutredning, eller i delutredninga som danner utgangspunkt for denne, kan dette naturligvis skyldes en slik innforståthet. Samtidig bør slike sjølsagte perspektiver også vektlegges når det planlegges større endringer for flere fagområder i skolen. Det som skjer i skolen i dag, er svært viktig for den statusen norsk språk og andre språk, kommer til å ha i samfunnet i framtida. I St.meld. nr 23 (2007 – 2008) *Språk bygger broer* blir det også understreka at det er viktig å se spørsmål som gjelder skole og opplæring i et større språkpolitisk perspektiv. Her framheves Språkrådets rolle som et sentralt fagorgan når det gjelder de overordna språkpolitiske prinsippa som skal ligge til grunn for språkopplæringa i skolen. Vi bidrar gjerne med råd, synspunkter og språkpolitisk forankring i den videre prosessen.

Vennlig hilsen

Ottar Grepstad
styreleder

Daniel Gusfre Ims
fungerende direktør

³ Om språkpolitikken på regjeringen.no: <<https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/sprak-og-litteratur/innsiktsartikler/Sprakpolitikken/id762492/>> [1.10.2015].

Mottakerliste			
Kunnskapsdepartementet	Postboks 8119 Dep	0032	OSLO

Kopi til:			
Kulturdepartementet	Postboks 8030 Dep	0030	OSLO

Brevet er elektronisk godkjent og sendes uten underskrifter.